

RECENZJE

Elżbieta Siarkiewicz

ORCID: 0000-0002-4731-570X

**ALICJA KARGUŁOWA, *PORADNICTWO
OD NOWA. EMERGENCJA I RELACJA REZONANSU
SPOŁECZNEGO W DYSKURSIE PORADOZNAWCZYM.*
WYDAWNICTWO NAUKOWE PWN, 2023, ss. 330.**

Za sprawą wydarzeń globalnych, typu pandemia Covid-19, czy za sprawą wojny w Ukrainie problem konstruowania działań pomocowych mocno zamani-
festował swoją obecność w dyskursie społecznym. Uruchomione, rozbudowane
i złożone społeczne ruchy pomocowe czyniące lżejszym lęk przed wirusem, czy
lockdownem, zaangażowane działania wolontariuszy, aktywność małych sąsiedz-
kich grup, budujących już na granicy system pomocy oraz wsparcia dla rodzin
uchodźczych z Ukrainy, sprawiły, że o poradnictwie, o wsparciu, o pomocy za-
częto mówić w różnych mediach, w prasie, na forach internetowych, także w śro-
dowiskach lokalnych tę pomoc organizujących, oferujących i realizujących. Te
małe, zwołujące i organizujące się grupy społeczne, które działania poradnicze
uruchamiały, zaczęły poszukiwać odpowiedzi na pytanie, jak budować wsparcie,
by było ono efektywne, skuteczne i by pojawiało się tam, gdzie jest najbardziej
potrzebne, by dotarło bezpośrednio do tych, którzy tego potrzebują. Osoby za-
angażowane w działania pomocowe często dzieliły się zwerbalizowaną refleks-
ją: „pomaganie nie jest łatwe”. A że tak właśnie jest, świadczą ostatnie prace
Ewy Kurantowicz (2022), Pawła Rudnickiego (2023), Jacka Pyżalskiego (2020),
Aleksandry Boroń, Agnieszki Gromkowskiej-Melosik (2022), pisane w obliczu
pandemii i wojny, które ukazały poradnictwo jako praktykę nieoczywistą a odpo-
wiedzialną, wymagającą działań nie tylko skoncentrowanych wokół dobrej woli,
pospolitego ruszenia formalnych i nieformalnych doradców, ale także wokół sze-
rzej ujętych działań wpisanych w procesy kulturowe, edukacyjne, gospodarcze,

polityczne czy w działania społeczne, interwencyjne, związane także z globalną siecią pomocy społecznej. Autorzy tych publikacji wskazali, że nie tylko trudne jest konstruowanie oraz integrowanie działań poradniczych, ale także jak **trudne jest ich badanie, identyfikowanie, nazywanie, analizowanie czy samo opisywanie** (uboczne konsekwencje terminologicznych nieścisłości). Prace te wpisały się w od lat prowadzoną dyskusję poradoznawców o tym, czym jest poradnictwo, jakie jest, jak jest budowane, jak identyfikowane są potrzeby adresatów poradniczych działań oraz jak działają doradcy i jakimi metodami.

Przyjęcie przez Alicję Kargulową koncepcji emergencji analizowanej przez Roberta Poczobuta i relacji rezonansu społecznego opisanej przez Hartmuta Rosę (podtytuł recenzowanego dzieła) zdaje się odpowiadać nieco na zarysowane powyżej trudności i komplikacje, co zapowiada, a może co obiecuje *Poradnictwo od nowa*, pierwsza część tytułu recenzowanej książki. Przyjrzyjmy się zatem intencji Autorki i treści najnowszej poradoznawczej publikacji. We wstępie przeczytamy: „Nadając monografii tytuł *Poradnictwo od nowa. Emergencja i relacja rezonansu społecznego w dyskursie poradoznawczym*, miałam na myśli nie tyle nową poradniczą praktykę, ile nowe spojrzenie na nią i otwarcie dyskursu, który uwypukla zmienność, niejednoznaczność i pozytywny charakter poradniczych działań. Podkreśli zarówno specyfikę ich powiązań, samoorganizację, jak i nieprzewidywalność ich pojawiania się i powodowanych skutków” (Wstęp, XXIII). W tym wprowadzającym do pracy fragmencie oraz w dalszej jego części otrzymujemy nie tylko odsłonę zamysłu i całej koncepcji książki nawiązującej do etapu pokrytycznego identyfikowanego w naukach humanistycznych i społecznych (z recenzji manuskryptu prof. Romana Lepperta), ale także wstępną definicję wszystkich kluczowych dla pracy terminów, wokół których poprowadzonych zostało dziewięć rozdziałów pracy. Nie dziwi zatem pierwszy rozdział (*Ku poradoznawstwu jako nauce pozytywnej*) ujmujący morfologię poradnictwa, także w próbie jego historycznego ujęcia, w procesie jego rozwoju i zmienności. Moją uwagę zatrzymał tutaj wyakcentowany emergentny potencjał poradnictwa, ujętego jako relacja rezonansu społecznego odsłaniająca znaczenie i dynamikę tworzonych i utrzymywanych relacji. Zróznicowanie perspektyw metodologicznych, ich akceptacja i uznanie (s. 3–15) dały niemal równoważny, poznawczo istotny obraz poradnictwa jako relacji rezonansu dostrzegalnego w niewielkich relacyjnych praktykach (także tych w: „moje ja wobec własnego ja”, „self help”) opisywanych przez miniaturzystów z poradnictwem ujętym jako otwarta, złożona galaktyka dostępna na poziomie mikro, makro i mezo, a dostrzegalna w układach horyzontalnym, wertykalnym i diagonalnym, w systemie, w sieci i w otwartej dla interpretacji przestrzeni.

Do wybranego przez Profesor terminu „galaktyka poradnictwa” podeszłam z dużym dystansem, ostrożnością, wszak metafory, nawet gdy bywają urokliwe, gdy ułatwiają przybliżanie i wyjaśnianie tego, co odległe i trudne do uchwycenia, to niosą ze sobą ograniczenia, bywają zdradliwe, dokonują redukcji tego, co w metaforze się nie mieści. A „galaktyka poradnictwa” umieszczona w tytule

rozdziału II? Przyznam, że byłam powściągliwa. Bardzo. Czytając rozdział drugi i rozdziały następne, słowo, za słowem, zdanie po zdaniu, akapit po akapicie, poczułam, że zostałam po „galaktyce poradnictwa” przez Autorkę książki ostrożnie oprowadzona, z wielką kompetencją, odpowiedzialnością za każdy użyty termin, za każdą interpretację, za każde porównanie. Otrzymałam opowieść Poradoznawczyni, opowieść przesiąkniętą olbrzymią wiedzą, opowieść pełną przywołań i odniesień do międzynarodowych i polskich wyników badań, do różnorodnych poradniczych doświadczeń. Opowieść gęstą od przypisów, przywołań, cytatów. Konstruowane uzasadnienia Alicji Kargulowej nie pozostawiały wątpliwości, iż przyjęte porównanie do galaktyki jest nie tylko słuszne, ale doskonale umożliwiło ukazanie różnych wymiarów poradniczych praktyk, poradniczego doświadczenia i poradniczych potrzeb jako dynamicznych, wpuszczonych w ruch i będących w ruchu. Metafora galaktyki ukazuje poradnicze praktyki jako złożone relacje podlegające grawitacyjnej spójności, grawitacyjnemu przyspieszeniu, czy newtonowskiej stałości i mierzalnej przewidywalności (poradnictwo osadzone w kulturze, poradnictwo jako obyczaj społeczny, poradnictwo medialne – zapośredniczone, poradnictwo nieformalne osadzone w codzienności, formalne poradnictwo instytucjonalne z korporacyjnymi ambicjami/dążeniami). W zamyśle tego rozdziału dostrzegam kontynuację wędrówki „ku antropologii poradnictwa”, którą Autorka rozpoczęła wiele lat temu, a którą szczegółowo opisała w artykule *O potrzebie badań poradoznawczych. Ku antropologii poradnictwa* (Studia Poradoznawcze/ Journal of Counsellogy, Vol. II, 2013) oraz w książce: *Discourses of Counsellogy: Toward an Anthropology of Counselling* (Societas Vistulana, 2016). Rozdziału tego nie odbieram jednak jako wyłącznie prostą kontynuację omówionej idei, ale jako pogłębione odczytanie poradnictwa „od nowa”, jako nadanie i przypisanie mu nowych znaczeń, wskazanie nowych metodologicznych tropów pozwalających na odsłonięcie kolejnych warstw poradniczych doświadczeń, a które Autorka zapowiedziała już we wstępie recenzowanej książki.

Ujęcie poradnictwa jako galaktyki ma swój ciąg dalszy w kolejnych rozdziałach. W rozdziale trzecim Alicja Kargulowa sięga do mikroświata, jakim jest osobiste doświadczenie relacji rezonansu społecznego. Przybliży biograficzne uczenie się *homo consultansa*, dla którego jego własne doświadczenie i doświadczenie innych ma nie tylko wymiar edukacyjny akcentowany przez andragogów, ale także znaczący potencjał emergentny, prowadzący do wynurzania się nowych form, związanych z tym, co biograficzne. Potencjał ten prowadzi do nabywania odmiennych i wzmacniania już posiadanych kompetencji radzenia sobie, radzenia komuś i radzenia się – co dogłębnie odczytamy w rozdziale czwartym (*Radzenie sobie i radzenie innym w dobie neoliberalizmu*). W obu rozdziałach możemy dostrzec radzącego się jako zraniony, pękający Podmiot, cierpiący, poddawany mechanizmom władzy, przymusu, wpuszczany w tryby rywalizacji. Ale jednocześnie Podmiot zaangażowany, uruchamiający sprawczą moc, własną aktywność oraz potencjał do dokonania zmiany i stymulowania rozwoju.

W rozdziale piątym, zatytułowanym *Poradnictwo w społeczeństwie sieci* Alicja Kargulowa pozornie oddala się od poradnictwa ujętego w relacji i przyjmuje koncepcję sieci po to, by zidentyfikować usieciowioną formę poradnictwa, odsłonić emergentny potencjał sieci i jej emergentną strukturę, możliwą do zaistnienia dzięki dynamice rezonansu społecznego. Rezonansu, który tę sieć powołuje, buduje, podtrzymuje i modyfikuje (przykłady: System kształcenia doradców ujęty w sieć – s. 138, Poradnicze SeminaRIA, *Studia Poradnicze/Journal of Counselling*, Sieć Doradców Szkolnych i Zawodowych RP, Katedra UNESCO Całozyciowego Poradnictwa Zawodowego, Association for Educational and Vocational Guidance, European Lifelong Guidance Policy Network i inne). Identyfikowane poradnictwo ery komunikacji satelitarnej, globalne poradnictwo sieci czy kariery w sieci będące szczególną odpowiedzią na potrzeby społeczeństw, państw, ludzkich doświadczeń, sięgają swoim poradniczym potencjałem do ludzkich celów, pragnień, możliwości (Kargulowa, 2012; Wojtasik, 2012). Stają się w ten sposób ową relacją rezonansu społecznego odczytywaną i budowaną przez poradniczy Podmiot, bezpośrednio dotykającą Podmiotu w jego osobistej, biograficznej drodze, Podmiotu zmagającego się z osobistymi doświadczeniami i wyborami, które często osadzone są w odległych, niezależnych od Niego perspektywach (inflacja, bezrobocie, demografia, choroby, wojny), a mających znaczenie dla Jego decyzji, doświadczeń i ograniczeń, z którymi się zmagają. Dlatego to galaktyczne oddalenie Autorki, o którym wspominałam, jest dla mnie tylko pozorne, ponieważ właśnie przyjęcie odległej perspektywy, przyjęcie znacznego dystansu, pozwoliło na uchwycenie szerokiego pola dla odczytania w skali mikro siły i kierunku rezonansu, oraz na ukazanie konstruowanych i rekonstruowanych komunikacyjnych szlaków niezbędnych dla budowania pomocy i wsparcia poprzez budowane, realizowane drobne praktyki. Niech świadczy też o tym sam podtytuł tego rozdziału: *Poradnictwo osobiste – udział w mikrosieci* oraz jego treść (s. 144–151).

Istotna dla poradodawców oraz dla sposobu rozumienia istoty działań doradców jest sama idea Podmiotu działań poradnictwa. Przyjęcie założenia, iż osoba radząca się: „...jest nie tylko osobą zagubioną w rozpadzonej cywilizacji, przytłoczoną nadmiarem informacji i dokonanych odkryć, lecz także jako obywatel globu, jako Podmiot, który racjonalnie korzysta z odkryć nowoczesności, czuje się częścią świata, przyrody, którą należy chronić i świadomie organizuje życie codzienne z myślą o swoich następcach” (s. 184 recenzowanej książki), skierowało uwagę Alicji Kargulowej na ideę zrównoważonego rozwoju oraz na równolegle wpisane w nią poradnictwo realizowane jako działanie projektowe wdrażane globalnie i lokalnie, tworzące „poradniczą galaktykę”, grawitacyjnie spiętą ludzkim dążeniem do osiągnięcia równowagi, harmonii i budowania wzajemnego wsparcia (rozdział VI: *Implementacja idei zrównoważonego rozwoju do „galaktyki poradnictwa”*). Podmiot poradniczych działań rozumiany jako samodzielny, obecny, działający i stający się, został opisany też przez badaczy kultury indywidualizmu. Alicja Kargulowa identyfikuje w nim znaczący poradniczy potencjał

(rozdział VII: *Reperkusje kultury indywidualizmu w poradnictwie*). Poprzez pryzmat kultury indywidualizmu Badaczka postrzega poradniczy Podmiot i jako troszczącą się o siebie, nieco samotną jednostkę, i jako pełnego ekspresji manifestującego swoje problemy zaangażowanego uczestnika życia społecznego, także uczestnika popkultury i poradniczych transformacji, działającego i realizującego się w popkulturze (rozdział VIII). W tym ujęciu zidentyfikowany *homo consultans* próbuje radzić sobie z problemami generowanymi przez świat, w którym żyje, a robi to za pomocą środków przez ten sam świat dostarczanych i w tym świecie uruchamianych (*zostań własnym doradcą* – s. 234). Sytuacja ta, udowadnia tym samym, że *perpetuum mobile* jest w świecie poradniczym możliwe. W tym kontekście Alicja Kargulowa o *homo consultansie* pisze następująco: „...skorzystanie z indywidualnego poradnictwa jest również okazją do *zaprezentowaniu siebie drugiemu, tutaj – doradcy*, można stwierdzić, że kultura popularna dostarcza zarówno przesłanek ogólnej wizji pomocy dla *homo consultansa*, jak i po części wyjaśniać może cel nawiązywania relacji poradniczej, w której można zaistnieć w sposób unikalny, i z pewnością uzasadniania wieloraką niejednoznaczność samego poradnictwa” (s. 235), a dalej czytamy: „popkulturowy *homo consultans*, jeśli dąży do zrównoważonego rozwoju, stabilizacji, poczucia identyfikacji i przynależności, porządkujący rytm życia, nie może zrezygnować z refleksyjności i stałego samodzielnego dokonywania wyborów” (s. 236). To jedno ze źródeł uruchamiających performatywny wymiar poradnictwa, poradnictwa będącego performersem, takiego niepowtarzalnego, często niedającego się zakwalifikować do istniejących, opisanych i funkcjonujących w poradnictwie założeń i modeli. Tak oto ten fragment społecznego życia staje się emergentny (Poczobut, 2020).

Czy poradnictwo scentralizowane, instytucjonalne, formalne jest opozycją czy też alternatywą wobec poradnictwa zdecentralizowanego, pozainstytucjonalnego, które czasami osadza się tuż obok formalnych struktur, a któremu Autorka poświęciła wiele miejsca? W ostatnim, dziewiątym rozdziale książki zatytułowanym: *Dwa oblicza rezonansu społecznego w poradniczej praktyce* Alicja Kargulowa prowadzi nas po tych przestrzeniach, w których konstruowane są scentralizowane i niescentralizowane poradnicze praktyki. Identyfikuje rozwiązania metodyczne oraz ich uwikłania w poradnicze idee, a także inne społeczne, kulturowe praktyki sięgające po różne, dostępne środki w celu budowania poradniczych działań. Mam wrażenie, że Autorka ukazuje nam dwie odmienne strony, ale tego samego medalu. Dwa oblicza, co prawda różne w swojej strukturze, ale emergentne i tworzone w przestrzeni relacji rezonansu społecznego. Odmienność to, ale spięta wspólną etiologią: „Klasyczne formy poradnictwa w postaci udzielania rad i porad przeplatają się tu z rutynowymi działaniami wymuszonymi przez codzienność (s. 272)”. Takie spojrzenie na „poradniczą galaktykę”, na jej emergentną właściwość i dynamiczną, trudną do zatrzymania relację rezonansu społecznego, zdaniem Alicji Kargulowej (s. 254), wymaga imersji, podejścia polegającego na powolnym zagłębianiu się w różne poradnicze wymiary i przenikania przez złożone

poradnicze doświadczenia (Siarkiewicz, 2023). Jest to o tyle istotne dla badaczy poradnictwa, że uchwycenie tej dynamiki przyspieszenia, która w obliczu różnego natężenia mocy rezonansu społecznego poszerza doświadczany świat jednostek i grup, a sięgając po metaforę galaktyki, może nadać temu doświadczeniu (w procesie rezonansu) prędkość wyrrywającą jednostki i grupy z orbity i nie pozwolić na ich powrót, tworząc mgławice stanowiące, w dalszym etapie, kolebkę dla nowych gwiazd (Ewelina Zambrzycka-Kościelnicka, 2022). Efektem tego może być tymczasowa lub bardziej trwała alienacja, permanentna utrata równowagi, zaostrenie doświadczanych problemów, nieznośna wibracja rezonansu w obliczu spotkań z Innością, o których pisze Rosa (Rosa, 2020). Konsekwencje tego stanu mogą być odczuwane przez wszystkie podmioty poradniczego doświadczenia, na co zwraca uwagę Alicja Kargulowa, a co dla mnie stanowi niepomijalną emfazę.

Czym jest dla mnie *Zakończenie* znajdujące się w finale książki. Moim zdaniem to fragment, który ma charakter nie tylko podsumowania wszystkich rozdziałów i założeń w nich zawartych, czy domknięcia uruchomionych myśli Autorki, ale jest dopełnieniem uzasadnienia dla ważnego celu, jakim stał się proces wyodrębnienia poradoznawstwa rozumianego jako odrębna subdyscyplina naukowa, jest uzasadnieniem dla konieczności prowadzenia i rozwijania poradniczych badań oraz dla dokonywania dalszych podróży po złożonej, dynamicznej, będącej w ruchu „poradniczej galaktyce”. Odczytany w najnowszej książce Alicji Kargulowej obraz poradoznawstwa jako subdyscypliny nowej, złożonej, dynamicznej i żywej, odsłaniającej różne wymiary pulsującego, żywego poradniczego doświadczenia, odczytuję jako emergentny i będący rezultatem relacji rezonansu społecznego badaczy niemal z całego świata, którzy w centrum swoich zainteresowań postawili to, co dostrzegalne w procesach pomocy, wsparcia, w radzeniu sobie i innym, a których prace, sama będąc w owej relacji rezonansu społecznego, Autorka przywołała.

Jestem przekonana, że książka Alicji Kargulowej będzie inspiracją i wyzwaniem dla różnych badaczy poradnictwa, że stanie się ważną w procesie kształcenia doradców oraz w budowaniu ich poradniczej refleksyjności. Działającym, zaangażowanym praktykom pozwoli na nazwanie tego, w czym uczestniczą i co tworzą każdego dnia, a obserwatorom poradniczych praktyk ułatwi dostrzeżenie tego, co dostrzeganiu umyka – poradniczą relację rezonansu społecznego i jej emergentną, performatywną właściwość.

Bibliografia

- Boroń, A., Gromkowska-Melosik, A. (red.). (2022). *Ukraińskie uchodźczynie wojenne. Tożsamość, trauma, nadzieja*. Impuls.
- Kargulowa, A. (2016). *Discourses of Counselling: Toward an Anthropology of Counselling*. Societas Vistulana.
- Kargulowa, A. (2012). Poradnictwo ery komunikacji satelitarnej. *Studia Poradoznawcze/ Journal of Counselling*, Vol. 1, s. 19–34.

- Zambrzycka-Kościelnicka, E. (2022). Mgławica to kosmiczny obłok, w którym wykluwają się nowe gwiazdy. Skąd się bierze i jak ją obserwować. *National Geographic*, Polska. Pobrane z: <https://www.national-geographic.pl/artukul/mglawica-to-kosmiczny-oblok-w-ktorym-wykluwaja-sie-nowe-gwiazdy-skad-sie-bierze-i-jak-ja-obszerwowac>, 20.11.2022 [dostęp: 09.12.2023].
- Kurantowicz, E. (red.). (2022). *Uchodźcy pośród nas. Pomaganie w perspektywie interdyscyplinarnej*. Wydawnictwo Naukowe DSW.
- Poczobut, R. (2020). Emergencja życia. *Filozofuj*, nr 2, s. 9–11.
- Pyżalski, J. (red.). (2020). *Edukacja w czasach Pandemi Wirusa Covid-19, z dystansem o tym, co robimy obecnie jako nauczyciele*. EduAkcja.
- Rudnicki, P. (2023). *Kto jak nie my? Wspólnota i działanie na Dworcu Głównym we Wrocławiu (marzec–kwiecień 2022)*. Wydawnictwo DSW.
- Rosa, H. (2020). *Przyspieszenie, wyobcowanie, rezonans*. Europejskie Centrum Solidarności.
- Siarkiewicz, E. (2023). Imersja. Wgląd w poradnictwo na łamach Studiów Poradotnawczych/Journal of Counsellology 2012–2022. *Studia Poradotnawcze/Journal of Counsellology*. Vol 12, s. 38–54.
- Wojtasik, B. (2012). Refleksje na temat stanu polskiego poradotnictwa. *Studia Poradotnawcze/Journal of Counsellology*. Vol. 1, s. 48–68.

ALICJA KARGULOWA, *COUNSELLING ANEW. EMERGENCE AND THE RELATIONSHIP OF SOCIAL RESONANCE IN COUNSELLING DISCOURSE*, WYDAWNICTWO NAUKOWE PWN, 2023, ss. 330.

Dane do korespondencji:

Dr hab. Elżbieta Siarkiewicz

Uniwersytet Dolnośląski DSW

Wrocław

Naukowe Towarzystwo Poradotnawcze